

УДК 378.078.3

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1\(214\)-53-57](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1(214)-53-57)

Васильєва Ірина Олександрівна,
 заступниця начальника з виховної роботи,
 практична психологиня,
 Кременчуцький ліцей з посиленою військово-фізичною
 підготовкою Полтавської обласної ради, Україна
Iryna Vasylieva,
 Deputy Head of Educational Work, Practical Psychologist,
 Kremenchuk lyceum with intensified military and
 Physical training of Poltava Region, Ukraine
 E-mail: vasuleva0211@gmail.com
 ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-5517-0107>

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНТРОЛЮ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

- A** Розкривається значення підвищення ефективності контролю роботи закладу вищої освіти з позицій запобігання та мінімізації можливих ризиків, контролю повноти поданої проблеми. Пропонуються способи вдосконалення контролю як із застосуванням власних розробок авторів, так і накопиченого іншими вишами досвіду контролю з урахуванням можливості його використання. Особливу увагу сконцентровано на аналізі механізмів забезпечення, моніторингу та оцінювання якості вищої освіти. Розгляд успішного втілення державної політики забезпечення якості вищої освіти, яке можливе за наявності відповідних механізмів та інструментів її забезпечення, а також вимірювання досягнутих результатів.

Ключові слова: контроль; заклад вищої освіти; засоби підвищення; ефективність

PROBLEMS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF CONTROL IN AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

- S** The importance of increasing the effectiveness of monitoring the work of a higher education institution from the standpoint of preventing and minimizing possible risks and monitoring the completeness of the given problem is revealed. Ways of improving control are proposed using both the authors' own developments and the control experience accumulated by other universities, considering the possibility of its use. Special attention is focused on the evaluation and mechanisms of ensuring, monitoring, and evaluating the quality of higher education. Examination of the successful implementation of the state policy to ensure the quality of higher education, which is possible in the presence of appropriate mechanisms and tools for its provision, as well as measurement of the achieved results.

Keywords: control; institution of higher education; means of promotion; efficiency

Актуальність роботи. На сучасному етапі розвитку України суттєвим є вдосконалення системи традиційного вищівського навчання. У нинішній системі підготовки фахівців педагогічного профілю у закладах вищої освіти (ЗВО), попри безумовні досягнення в ній, існують певні недоліки, а саме: відсутність стимулів до якісної й систематичної роботи, низький рівень активності та самостійності, можливість необ'єктивного оцінювання знань. Створення стимульованої системи контролю навчальної роботи студентів є одним із важливих засобів підвищення ефективності освітнього процесу [1, с. 69].

Якість освіти традиційно пов'язують зі змістом і формою освітнього процесу, що ґрунтується

на кваліфікації та досвіді викладачів. Однак у сучасному швидкоплинному світі необхідно спрямовувати освітній процес не лише на засвоєння базових знань, а й на формування потреб, умінь і навичок самостійного засвоєння новітніх знань упродовж життя, ефективного їх використання на практиці. Важливо також вчасно відмовлятися від старого досвіду й стереотипів поведінки [11, с. 15].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У педагогічній практиці проблема контролю знань студентів та учнів має широке наукове обґрунтування та високий ступень дослідженості (І. Булах, М. Дайрі, Н. Наумов, І. Огородніков, Л. Одерій, В. Онищук, В. Розумовський, М. Жрецький та ін.). Особливості рейтингової

системи оцінки досліджують А. Андрощук, Ю. Бондарчук, О. Водолазька, В. Казаков, Г. Юзбашева та ін. Дослідження цих і багатьох інших учених у галузі контролю знань є вельми актуальними, оскільки проблема перевірки та оцінювання знань здобувачів вищої освіти зокрема залишається не до кінця вирішеною.

Тому досить важливим є дослідження особливостей та основних аспектів проблеми підвищення ефективності контролю у закладі вищої освіти.

Викладення основного матеріалу. Контроль якості – це діяльність із оцінки відповідності об'єкта контролю за встановленими вимогами. Діяльність за оцінюванням може включати вимірювання, випробування, спостереження, моніторинг, перевірку та інші заходи, результатом яких є порівняння значень спостережуваних характеристик із заданими [9, с. 35].

Забезпечення якості є систематичною (регулярною) діяльністю, за рахунок якої можна виконати встановлені вимоги. Вона включає роботи з виробництва, управління, матеріального забезпечення, технічного обслуговування.

Планування якості – це дії, що передбачають визначення необхідних характеристик об'єкта та встановлення їх цільових значень. Менеджмент якості називає такі дії постановкою цілей у сфері якості. Також до планування якості входить визначення процесів і ресурсів, необхідних для досягнення цілей.

Поліпшення якості полягає в реалізації дій, за рахунок яких можна підвищити можливості організації виконати вимоги до об'єкта. Під поняттям «об'єкт» менеджмент якості розглядає продукцію, процеси, систему управління та організацію загалом [1, с. 57].

Нині існують різні напрями підвищення ефективності якості освіти.

До них відносяться:

- акредитація освітньої установи;
- система оцінки якості освіти;
- моніторинг освітнього процесу;
- внутрішній контроль освітньої установи.

Одним із найважливіших напрямів підвищення ефективності якості освіти є внутрішній контроль. Цей вид контролю здійснюється суб'єктами самої освітньої установи. Його мета – дати інформацію про реальний стан справ в освітній установі, виявити причини недоліків роботи

для виправлення ситуації, надати методичну та практичну допомогу вчителям.

У вищій школі традиційно використовуються такі види контролю: попередній, поточний, тематичний, періодичний, підсумковий, заключний. Найголовнішими принципами оцінювання знань студентів є індивідуальний характер оцінки знань, тематична спрямованість, диференційованість, вимогливість, об'єктивність, умотивованість і системність. Перелічені принципи визначають критерії норми оцінок знань студентів. Норми оцінок – перелік умов, якими керується викладач при оцінюванні успішності студентів.

Критерії оцінок – це правила, які враховує викладач при виставленні оцінок.

Враховуючи критерії оцінювання та специфіку конкретних дисциплін, встановлюються вимоги до оцінки знань при використанні різних видів контролю.

Як відомо, у ЗВО України використовується чотирибальна система оцінки знань: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», однак кожна оцінка має свої обмеження. Така негнучкість норм оцінок створює ситуацію конфліктності, оскільки втрачається об'єктивність оцінювання знань студентів. Недостатня мотивація навчання, швидке накопичення та швидке забування знань до та після сесії – ось ті головні причини того, що така система оцінювання не задовольняє сучасну українську школу.

За модульно-рейтингової системи організації навчання, навчальна дисципліна складається із модулів, які являють собою довготривале заняття з відповідно поставленими стратегічними цілями та завданнями. Складається програма реалізації запланованих цілей, продумуються мотиваційні внутрішні спонукання, проводиться виконання програми і контроль за успішністю студентів [3, с. 52]. Така організація навчання дає змогу повністю реалізувати складники циклу засвоєння знань: сприйняття, осмислення й усвідомлення нових знань, їхнє запам'ятовування, формування відповідних навичок і вмінь, узагальнення та систематизація знань. За таких умов підвищується аналіз рівня засвоєння навчальної дисципліни та можливість вчасно надолужити не засвоєний матеріал, підвищується роль колективних форм навчання та збільшується час на індивідуальну самостійну роботу.

У практиці ЗВО рейтинг – це деяка числова величина, яка виражається, як правило, за багатобальною шкалою та є комплексним показником якості знань студента порівняно з успіхами його товаришів з одного чи декількох предметів протягом певного періоду навчання (модуль, семестр, рік тощо). Сума оцінок, накопичених за певний період навчання, є кількісним показником якості роботи студента. За конкретно виконану роботу студент має знати заздалегідь, яку максимальну та мінімальну кількість балів він може одержати у результаті успішної діяльності. Необхідно вказувати умови, за яких студент набиратиме найбільшу кількість балів і яка дає можливість автоматичного виставлення заліку, складання семестрового іспиту тощо. Але за різні форми контролю студент має отримувати неоднакову кількість балів відповідно до складності завдання.

У сучасній теорії внутрішнього управління виділяють такі принципи ефективного контролю:

- стратегічної спрямованості;
- відповідності справі (адекватність методів контролю її об'єкту та ситуації);
- відповідності нормативів;
- контролю за критичними точками;
- суттєвих відхилень;
- дії (орієнтація контролю на конструктивні зміни ситуації);
- своєчасності, простоти та економічності контролю.

У методичній літературі представлені такі функції контролю всередині освітнього закладу [6, с. 230]:

- функція зворотного зв'язку;
- діагностична функція.

Подальші перетворення в системі вищої освіти України повинні бути орієнтовані не тільки на здобуття нових якісних ознак, але й урахувати найкращі традиції національної системи освіти, збереження якості її стандартів.

За С. Губіною, вирішальним кроком у підтримці формування загальнонаціональної системи забезпечення якості вищої освіти став саме державний контроль. Складниками системи забезпечення якості освіти є: система забезпечення якості у закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти); система зовнішнього забезпечення якості освіти; система забезпечення якості у діяльності органів управління й установ,

що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти. Без забезпечення якості вищої освіти на інституційному та системному рівнях важко говорити про ефективну діяльність у цьому напрямі [2, с. 38].

Система забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- 1) визначення принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному вебсайті ЗВО, на інформаційних стендах і в будь-який інший спосіб;
- 4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- 5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, зокрема самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- 6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- 7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- 8) забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками ЗВО та здобувачами вищої освіти, а також створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату [7, Р.V, ст. 16].

Стан освіти, як зазначає С. Сидоренко, необхідно докорінно переглянути, проаналізувати та порівняти з європейськими стандартами з тією метою, аби визначити напрями вдосконалення та наближення до європейського та світового освітнього й наукового простору на сучасному етапі розвитку держави. Він зауважує, що реорганізація системи вищої освіти не повинна відокремлюватися від інших сфер суспільства, а розвиватися із ним у гармонійному взаємозв'язку [9, с. 32].

Контроль – це важлива та об'єктивно необхідна функція управління. Ефективність здійснення

Контроль – це важлива та об'єктивно необхідна функція управління. Ефективність здійснення

контролю зумовлює якість реальних і подальше прогнозування бажаних показників розвитку закладу освіти, його освітнього процесу, діяльності педагогічного колективу та усіх систем закладу. Функція контролю дозволяє тримати у полі зору найважливіші питання, своєчасно реагувати на негативні явища та відхилення від норми, знаходити невикористані резерви, підтримувати оптимальну трудову напругу в колективі. А відтак необхідно розвивати й оновлювати підходи, методи, форми контрольованої діяльності відповідно до вимог демократизації та гуманізації управління сучасним закладом освіти [5, с. 77].

Освітній процес у ЗВО має у своєму доробку різні форми контролю знань, умінь і навичок: співбесіда, контрольні роботи, колоквіуми, реферати, семінари, самоконтроль, лабораторні і практичні роботи, розрахунково-графічні роботи, курсові дипломні проєкти (роботи), різні види навчальної виробничої практики, заліки, іспити. Перераховані форми педагогічного контролю є традиційними і широко застосовуються у ЗВО. Педагогічний контроль забезпечує неперервність процесу виховання, освіти та професійної підготовки, виконуючи при цьому чотири головні взаємозв'язані функції: діагностувальну, освітню, виховну та організаційну.

Сучасна світова практика широко застосовує задля визначення рівня знань тестовий контроль і рейтинг, які в повному обсязі враховують усі функції педагогічного контролю. Це об'єктивні, прозорі й науково обґрунтовані методи кількісного подання результатів діагностування [6, с. 73].

Тестовий процес – достатньо широке поняття, що містить у собі появу основних ідей, теорій, методів, а також саму практику тестування [там само, с. 19]. Відповідно до такого розуміння змісту поняття «педагогічний тест», сам процес педагогічного тестування означає процес вимірювання рівня підготовки студентів і є способом оцінювання структури їхніх знань, умінь, навичок.

Саме тому проблема якості оцінки знань студентів є важливим елементом процесу навчання і потребує осмислення, обґрунтування, розроблення та апробації перспективних методик й адаптованих технологій визначення успішного навчання та створення систем їхнього формування.

Результати. Роль внутрішнього контролю дуже важлива, оскільки за його допомогою керівництво

освітньої організації своєчасно може розпізнати можливі ризики, розробити рекомендації щодо їх запобігання та усунення, порівняти досягнуті показники з плановими, проаналізувати причини відхилень. Внутрішній контроль зачіпає безліч аспектів діяльності освітніх організацій.

Висновки. Отже, вибір форм і методів контролю всередині освітньої установи визначається його цілями, завданнями, особливостями об'єкта та суб'єкта контролю, наявністю часу. Правильно організований контроль у закладі освіти впливає на якість освіти. У сучасному розумінні якість освіти – це не тільки відповідність знань учнів державним стандартам, а й успішне функціонування самого закладу освіти, а також діяльність кожного педагога та адміністратора у напрямі забезпечення системи управління якістю.

Аналіз психолого-педагогічної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів надає підстави стверджувати, що одним із ефективних методів педагогічного контролю є тестування, сутність якого полягає в застосуванні тестів у процесі контролю знань студентів. Велика кількість класифікацій тестових завдань свідчить про актуальність удосконалення тестового контролю знань.

Згідно з дослідженням у практиці закладів освіти зазвичай використовуються нестандартизовані тести, тобто тести, складені самими викладачами із певних навчальних курсів. Це пояснюється тим, що кожна навчальна дисципліна, яка викладається у закладі вищої освіти, постійно вдосконалюється, оновлюється, через що кожен викладач складає тестові завдання, спираючись на останні теоретичні та практичні надбання науки. Тестування є одним із методів педагогічного оцінювання, яке може здійснюватись із різною метою й відповідно бути формувальним (або поточним) і підсумковим. Для кожного випадку мають бути розроблені спеціальні тести, що відповідають меті та завданням цього тестування.

Список використаних джерел

1. Берещук М. Я., Бархаєв Ю. П., Стадник Г. В. Тестовий контроль і рейтинг в освіті : [навч. посіб.]. Харків : ХНАМГ, 2006. 106 с.
2. Губіна С. І. Особливості контролю за якістю вищої освіти в Україні. 2023. № 2(17-02). С. 35–38. URL: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2023-17-02-022>
3. Дорошенко Ю., Ротаєнко П., Семенюк Н. Педагогічна діагностика та оцінювання результатів тестування. Завуч. 2005. № 20/21. С. 56–60.

4. Кухар Л. О., Сергієнко В. П. Конструювання тестів : курс лекцій : [навч. посіб.]. Луцьк, 2010. 182 с.
5. Мармаза О. І. Менеджмент освітньої організації. Харків : ТОВ «Щедра садиба», 2017. 126 с.
6. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. Кривий Ріг : Айс Принт, 2017. Вип. 1 (50). 332 с.
7. Про вищу освіту від 01.07.2014р. № 1556-VII (редакція 28.05.2023р.). URL: https://protocol.ua/ua/pro_vishchu_osvitu_stattya_16/
8. Програма проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищому навчальному закладі III–IV рівнів акредитації. *Освіта*. 2004. 11-18 лютого. С. 6–7; № 2. С. 15–19.
9. Сидоренко С. Формування Європейської зони вищої освіти. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 27–35.
10. Сікорський П. І. Дидактичні поняття кредиту і модуля в контексті Болонського процесу. *Шлях освіти*. 2004. № 2. С. 15–19.
11. Якість вищої освіти: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / за наук. ред.: А. Василюк, М. Дей ; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк [та ін.] ; НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ ; Ніжин : Вид-ць ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

References

1. Bereshchuk, M. Ya., Barkhaiev, Yu. P., & Stadnyk, H. V. (2006). *Testovyi kontrol i reitynh v osviti [Test control and rating in education]*: [navch. posib.]. Kharkiv: KhNAMH [in Ukrainian].
2. Hubina, S. I. (2023). Osoblyvosti kontroliu za yakistiu vyshchoi osvity v Ukraini [Peculiarities of quality control of higher education in Ukraine]. *SWorld Journal*, 2(17-02), 35-38. Retrieved from <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2023-17-02-022> [in Ukrainian].
3. Doroshenko, Yu., Rotaienko, P., & Semeniuk, N. (2005). Pedahohichna diahnostryka ta otsiniuvannia rezultativ

testuvannia [Pedagogical diagnostics and evaluation of test results]. *Zavuch [Head teacher]*, 20/21, 56-60 [in Ukrainian].

4. Kukhar, L. O., & Serhiienko, V. P. (2010). *Konstruiuvannia testiv [Designing tests]: kurs lektzii*: [navch. posib.]. Lutsk [in Ukrainian].
5. Marmaza, O. I. (2017). *Menedzhment osvitnoi orhanizatsii [Management of an educational organization]*. Kharkiv: TOV «Shchedra sadyba» [in Ukrainian].
6. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly [Higher and secondary school pedagogy]*: zb. nauk. pr. (2017). (Is. 1 (50)). Kryvyi Rih: Ais Prynt [in Ukrainian].
7. *Pro vyshchu osvitu [About higher education]* vid 01.07.2014r. № 1556-VII (redaktsiia 28.05.2023r.). Retrieved from https://protocol.ua/ua/pro_vishchu_osvitu_stattya_16/ [in Ukrainian].
8. Prohrama provedennia pedahohichnoho eksperymentu shchodo vprovadzhenia kredytno-modulnoi systemy orhanizatsii navchalnogo protsesu u vyshchomu navchalnomu zakladi z III–IV rivniv akredytatsii [The program of conducting a pedagogical experiment on the introduction of a credit-module system of organizing the educational process in a higher educational institution with III-IV levels of accreditation]. (2004). *Osvita [Education]*, 11-18 liutoho, 6-7; 2, 15-19 [in Ukrainian].
9. Sydorenko, S. (2004). Formuvannia Yevropeiskoi zony vyshchoi osvity [Formation of the European zone of higher education]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher education of Ukraine]*, 1, 27-35 [in Ukrainian].
10. Sikorskyi, P. I. (2004). Dydaktychni poniattia kredytu i moduliu v konteksti Bolonskoho protsesu [Didactic concepts of credit and module in the context of the Bologna process]. *Shliakh osvity [Path of education]*, 2, 15-19 [in Ukrainian].
11. Vasyliuk, A., & Dei, M. (Eds.). (2019). *Yakist vyshchoi osvity: teoriia i praktyka [Quality of higher education: theory and practice]*: navch.-metod. posib. Kyiv; Nizhyn: Vyd-ts PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 03.01.2024